

NYHETS BREV 1/20

Her kommer vårens nyhetsbrev fra Torborg Nedreaas-selskapet. Selskapet har, som alle andre, vært rammet av korona-krisen, slik at noe planlagt aktivitet er blitt skrinlagt. Likevel har det vært et oppløftende halvår for selskapet. Medlemstallet stiger jevnt og trutt. Samtidig merker vi at oppmerksomheten rundt forfatteren vår er stigende, noe som var hovedformålet ved å starte selskapet.

Som kjent bodde Nedreaas store deler av sitt voksne liv på Nesodden. Vi hadde sett fram til en markering av forfatteren der i begynnelsen av juni, men dessverre måtte arrangementet, som Bibliotekets venner på Nesodden skulle stå bak, utgå. Forhåpentligvis vil det bli arrangert i 2021.

Ordinær aktivitet, som ikke har krevd fysiske møter eller andre brudd på smittevernreglene, har vi selvsagt kunne utføre, men det er vanskelig å holde oppe trykket når landet går i dvale. Vi har f.eks. vært aktive på søknadsfronten. Det er helt nødvendig, så lenge vi ønsker at medlemskapet i selskapet skal være gratis. Å søke om midler er et møysommelig arbeid, og man får ikke tilslag uten videre. Vi er derfor stolte over å fortelle at vi, som i fjor og året før, har fått midler fra H. Westfal-Larsen og hustru Anna W. Larsens almennyttige fond. I tillegg har vi fått ferske midler fra Bergen kommune, Fritt Ord og Kulturrådet. Status er dermed at vi har nokså god økonomi inneværende år. Det er likevel ikke sånn at vi har mer penger enn vi greier å bruke opp. Vår største utgiftspost er markeringen av Nedreaas' bursdag 13.11. I år skal tema for denne være den politiske Nedreaas, og vi har forhåpninger om å lage et godt faglig og kulturelt sammensatt program.

Vi startet selskapet blant annet fordi vi var redde for at Nedreaas skulle gå i glømmeboken. Nå ser vi at

Nedreaas nevnes oftere og oftere i offentligheten. Vi skal ikke skryte på oss at det er vår fortjeneste alene, men vi tror at vi har bidradd til å sette henne på dagsorden. På Facebook-siden vår prøver vi å holde dere oppdaterte på hva som skjer med og rundt Nedreaas. Nylig har Bergensavisen (BA) f.eks. hatt to relativt store oppslag om henne, ett av Finn Bjørn Tønder om hvor lite verdsatt hun er i Bergen, og ett der Sofie Marhaug foreslår å kalle plassen bak biblioteket opp etter henne. Begge oppslagene har fått mange reaksjoner. [Facebook-siden](#) handler selvsagt ikke bare om Nedreaas og Bergen. På den kan dere også finne henvisninger til norske, svenske, franske og spanske reaksjoner på forfatterskapet. Og ikke minst forsøker vi å holde dere oppdaterte på arrangementer som skal komme. 15. juni hadde professor Torill Moi et digitalt foredrag på Nasjonalbiblioteket om *Av måneskinn gror det ingenting*. Hun kalte foredraget sitt for «Kjærlighetstortur» og det ligger enda [tilgjengelig](#) - verdt å få med seg!

Per 21.06.2020 er det 455 medlemmer i selskapet. Styret har bestemt at medlem nr. 500 og den som verver dette medlemmet, skal få en påskjønnelse fra selskapet. Vedkommende vil bli kontaktet på mail.

Vi har lenge hatt et ønske om at Aschehoug skal gi ut en samlet utgave av Herdis-bøkene. Nå har vi lykket med å overbevise forlaget om at det er en god idé. Den skal være i salg fra seinhøstes 2020. Det høres ut som et godt julegavetips til lesende venner og familiemedlemmer.

Medlem nr. 500 og den som verver dette medlemmet får hver sin utgave av roman *Av måneskinn gror det ingenting* (1947) og et lekkert nett med Nedreaas-logoen vår på.

Vi selger forøvrig denne romanen og nett til 100,- per del + porto på [hjemmesiden vår](#).

En tanke vi har lekt med en stund, er å arrangere en byvandring i Bergen, der vi går i Torborg Nedreaas' biografiske og litterære fotspor. Vi har så vidt kontaktet forfatter og lokalhistoriker Jo Gjerstad som har erfaring med tilsvarende byvandring og er blitt sikre på at dette er gjennomførbart. Går alt som vi vil, blir dette noe av til høsten. Følg med på Facebook- og hjemmesiden vår om dette er noe dere ønsker å få med dere.

MIN NEDREAAS: WILLY DAHL

Et fast innslag i nyhetsbrevet er spalten «Min Nedreaas», hvor inviterte gjester skriver om sitt personlige forhold til Torborg Nedreaas og hennes forfatterskap. Gjest i dette nyhetsbrevet er litteraturprofessor og forfatter Willy Dahl.

Torborg og Herdis

Det finnes bøker som har gjort et så sterkt inntrykk på deg at du vender tilbake til dem flere ganger i livet. Hver gang finner du noe nytt, noe som du ikke la merke til den første gangen, og kanskje heller ikke den andre eller den tredje.

Men selve *teksten* er og blir jo den samme. Hva er det da som har forandret seg? Du selv, kanskje, du er jo blitt ikke bare eldre, men også mer erfaren med årene? Eller er det noe som har skjedd med «tiden», dette upresise begrepet som vi bruker om verden rundt oss i all dens foranderlighet?

For mitt vedkommende ble denne «tiden» konkretisert da vi for et par år siden flyttet, og skulle plassere bokmengden i andre og færre hyller. De sju mørkt rødbrune bindene med *Samlede skrifter* av Torborg Nedreaas måtte selvsagt få sin plass. Men så hendte det seg at et av bindene datt i gulvet og åpnet seg midt i en av fortellingene om Herdis.

Og så ble jeg sittende mellom kartongene og lese fremover og bakover i tekster som jeg hadde lest mange ganger før. Jeg har til og med skrevet ganske utførlig om dem, i en litteraturhistorie som kom ut for en mannsalder siden. Jeg har også skrevet en artikkel om hvordan og hvorfor den bergenske bydelen Møhlenpris i fortellingene om barnet Herdis fikk navnet «Sølverstad», med nye gatenavn – mens resten av byen, som Herdis av og til var på besøk i, fikk beholde både navn og utseende ellers (*Gamle Bergen. Årbok 2006*, s. 5-13.)

Men nå så jeg noe nytt. Noe jeg ikke hadde fått med meg den gangen. Noe med måten hun fortalte på.

Teksten – den samme. Hva var det så som hadde forandret seg?

Det tok litt tid før det gikk opp for meg at det var det litterære klimaet i fedrelandet. Eller moten, om du vil.

Alle skjønnlitterære forfattere bruker sin egen livshistorie, det opplevde og det tilegnete, som stoff. Torborg Nedreaas også; det er lett å se sammenhengen og likhetene mellom henne og Herdis. Men hun *omformet* det opplevde.

I dag gjør ikke de unge forfatterne seg det bryet. Motebølgen det siste året har vært *utleveringen av privatliv*. Mest eget, men også andres, når de har hatt en

rolle i forfatterens liv – og da under fullt navn. De avdøde kan ikke ta til motmæle, men heller ikke de levende: Protesterer de, blir de møtt med det argument at dette er en roman, det er *fiksjon* skapt i kunstnerisk frihet. Selv om teksten ellers bærer alle preg av selvbiografi.

Selvets opplevelse av tilværelsen, inkludert forholdet til andre mennesker, er det essensielle. Men legg merke til det som *ikke* er med, eller bare nevnes sånn i forbifarten i romaner av denne typen. I fleng kan det ramses opp: politikk, natur, innvandring, klasseforskjeller, samfunnsøkonomi, klimaproblemer, psykiske forstyrrelser hos et økende antall unge mennesker. Og å videre. Den sosiale virkeligheten tas for gitt, leserne kjenner den jo, *selvets* viderverdigheter er det eneste som er verd å skrive om.

Nei, det er ikke min mening at alt dette må og skal være med i en romanhandling. Det er, tross alt, mennesker vi vil lese om. Men når figurene i svært mange av dagens norske romaner fremstår uberørt av virkeligheten rundt seg, mister de i mine øyne en menneskelig dimensjon.

En mulig forklaring på jubelen omkring slike selvbiografiske «dybdeboringer» kan være at kommentarene hyppig inneholder ordet «gjenkjennelse»; det er opplagt at hundretusener av lesere kjenner seg igjen i noe, mye, bortimot alt? – i slike fortellinger. Og det, igjen, kan ha sammenheng med at vi i dag, i den vestlige verden lever i den ekstreme individualismes tidsalder. Politisk har nyliberalismen seiret; trass i all velferd er vi alle vår egen lykkes eller ulykkes smed.

Og her er det min påstand at i Torborg Nedreaas' litterære metode avspeiler det seg et flerdimensjonert menneskesyn i skarp kontrast mot det monomane i selvutleveringene.

«Sølverstad» er et signal til leseren om at dette er fiksjon, en fortelling i barnets synsvinkel, med verden utenfor – Bergen – som noe Herdis bare gløtter inn i. Men perspektivet er dobbelt: Vi voksne lesere får vår informasjon om den sosiale sammenhengen gjennom de konkrete hendingene i dette barnelivet. *Bare* gjennom dem, det er Herdis som «forteller» oss alt sammen, men vi kan tolke det fortalte ut fra våre forutsetninger.

I fortsettelsene forsvinner Sølverstad. Herdis blir flyttet ut, bokstavelig talt. Familieliv og geografi forandrer seg; Herdis vokser inn i puberteten og nærmer seg den voksne verden, som hun forstår mer og mer av. Men fortellerteknikken er den samme. Et enkelt eksempel på denne fortellerteknikken henter jeg fra *Ved neste nymåne*, den siste romanen om Herdis, der hun holder på å vokse seg ut av puberteten:

«Onkel Elias» har vært på fylla i halvannet døgn og blir hjulpet hjem av en yngre man som står med hatt og stokk i hånden inntil Herdis' mor tar dem fra ham og bærer dem ut i entreen. Mens moren strever med å få Elias i seng, kurtiserer redningsmannen Herdis over nesten fire tekstsider. Moren kommer tilbake, men det gjør også Elias – i slåbrok over pyjamasen, med Herdis' bøttehatt på hodet og den fremmede stokk i hånden. Den pinlige scenen avsluttes med *stokken* som en hovedrekvisitt: Den fremmede forteller at han egentlig ikke trenger den – den er et forsvarsvåpen for «oss som er med i Samfunnshjelpen». Han forklarer: «Vi lempet kull, vi laster tørrfisk.» Moren er usikker: «Men er ikke dette streikebryteri?» Hun får svar: «Fullkomment korrekt. Noen må gjøre arbeidet, når arbeiderne ikke vil. [...] De unnses seg jo ikke heller for å overfalle de arbeidsvillige. – Derfor stokken, alltid parat. Til selvforsvar!»

Det politiske budskapet er tydelig. Men Nedreaas stopper ikke opp og doserer sine meninger løsrevet fra sin hovedperson; alt formidles til oss gjennom Herdis. Og dette er gjennomført gjennom alle fortellingene om henne.

Forestill deg historien om Herdis, strippet for alle de mer eller mindre politiske henvisningene. Joda, det ville bli en bra bok, der er mer enn nok stoff, både i hennes ytre og indre liv. Resultatet ville ha blitt en bok på linje med mangt i dagens norske romaner. Men det ville ha manglet en dimensjon.

Fortellingen slutter i og med *Ved neste nymåne*. I litteraturhistorien min referer jeg fra en tale Torborg Nedreaas holdt på 75årsdagen sin, der hun sa «at Herdis-bøkene ikke ville få en fortsettelse. Hun hadde prøvd, med resultatet holdt ikke kunstneriske mål. Hun hadde også ødelagt alle planer og utkast, slik at ingen skulle kunne finne noe i etterlatenskapene og kanskje publisere det».

Jeg kunne ha skrevet mer. For et par år tidligere, ved yndlingsbordet sitt på Theatercaféen, hadde hun forklart meg hva det var som hadde fått henne til å bestemme seg: «Du skjønner, i en fortsettelse måtte jeg ha fulgt Herdis inn i den voksne verden. Hun måtte få elske, hun måtte få oppleve sanssegleden, beruselsen ved å være *kvinne* helt og fullt. Og det der kan jeg ikke skrive, for jeg husker ikke hvordan det var. Alt jeg skrev, ble bare matt gjengang. Derfor har jeg makulert det». Det ble stille rundt bordet et øyeblikk.

Slik formulerte hun altså kravet hun satte til seg selv: Det kunstneriske uttrykket måtte være *ekte*. Bare da kunne det være *sant*.

Willy Dahl

NEDREAAS-KALENDEREN

Høst 2020

Planleggingen av høstsemesteret har også vært preget av usikkerhet rundt koronakrisen. Men en ting er i alle fall helt sikkert, vi skal feire Torborg Nedreaas sin fødselsdag med brask og bram, som vanlig. Dessuten jobber vi som nevnt med å få på plass en byvandring i Bergen i Nedreaas sine fotspor. Vi håper også å markere Aschehougs nytting av Herdis-trilogien.

Byvandring ila høsten. Dato blir lansert på Facebook og nettsiden vår.

Markering av nytting av Herdis-trilogien. Dato blir lansert på Facebook og nettsiden vår.

13. november:

Fødselsdagsmarkering med fest: Den politiske Nedreaas. På Litteraturhuset i Bergen.

Bekreftet program:

Panelsamtale med Tore Vagn Lid, regissør, forfatter og kunstnerisk leder for Transiteateret-Bergen, professor i regi ved Kunsthøgskolen i Oslo og kjent for teaterstykker med klart politisk innhold, og **Sofie Marhaug**, stipendiat i litteraturvitenskap ved Universitetet i Bergen, bidragsyter til den kommende akademiske antologien om Nedreaas sitt forfatterskap, Rødt-politiker og markant representant i Bergen bystyre og sist men ikke minst, Mimir Kristjansson, forfatter, journalist og Rødt-politiker. Samtalen ledes av Kari Jegerstedt, litteraturviter, kjønnsforsker og medlem av styret i Nedreaas-selskapet.

Mini-konsert med Albert og Elise, et politisk folkemusikkband fra Bergen som viderefører det politiske engasjementet i folkemusikken i tradisjonen etter blant andre Woody Guthrie, Joe Hill og Pete Seeger, med egenskrevne sanger og tekster. Det gjør de i ekte Hoola Bandoola-stil og til glitrende kritikker, så her blir det garantert god stemning.

I tillegg blir det **servering** og en finfin anledning til å **mingle** med andre Nedreaas-entusiaster. Og kanskje blir det plass til et **foredrag** også. Følg med på Facebook og på nettsiden vår for oppdateringer.

Avhandlinger om Nedreaas

I det siste har flere skrevet avhandlinger om Nedreaas. Nyutdannet norsklektor og medlem av Nedreaas-styret, Benedicte Jensen Araldsen, har nylig skrevet masteroppgave med tittelen «Torborg Nedreaas' novellesamling *Bak skapet står øksen* (1945) og avisinnlegg etter krigsslutt». Også Christina Stensland Olsen ved UiB har skrevet master som omtaler Nedreaas, med tittelen «Barndommens uendelighet». Hovedfokus til Stenslands Olsen er likevel barneskildringene i Tove Ditlevsens verk. Masteroppgaver levert ved UiB blir tilgjengelige digitalt [her](#) etter sensur, søk på tittel eller masterkandidaten.

Madelen Brovold, stipendiat ved UiO, har skrevet en doktorgradsavhandling med tittelen «Jødiske motiver i norsk litteratur 1800-1970». I ett kapittel her omtaler hun de jødiske motivene i Nedreaas' forfatterskap. I en erfaringsbasert masteroppgave fra UiB undersøker Marit Bruland litterære samtaler mellom elever om Nedreaas' novelle «Bak skapet står øksen». Til høsten skal Anna Serafima Svenden Kvam i gang med sitt masterprosjekt om Nedreaas' lite undersøkte novellesamling *Før det ringer for tredje gang* (1945). Med andre ord skjer det mye på Nedreaas-fronten i akademia! Vi håper denne positive trenden fortsetter.

Tre nye medlemmer har i løpet av det siste året blitt med i Torborg Nedreaas-selskapets styre:

Inger Valle (f. 1949) er pensjonist – tidligere sosialarbeider. Litteratur har alltid hatt en stor og viktig plass i livet - både lesing og som tema for samtaler. Interessen for Torborg Nedreaas sine bøker, ble vakt allerede i ungdommen. Søndag etter søndag satt vi fjettet ved radioen og hørte Nedreaas sin varme, bergenske stemme lese fra *Musikk fra en blå brønn*. Hele trilogien om Herdis står fram som en stor leseropplevelse, som igjen i voksen alder skapte interesse for resten av forfatterskapet hennes.

Benedicte Jensen Araldsen (f. 1996) ble i juni 2020 ferdigutdannet lektor i nordisk ved UiB. I min masteroppgave undersøker jeg som nevnt Nedreaas' debutsamling, *Bak skapet står øksen* (1945), og ser spesielt på hvordan Nedreaas skildrer «tyskerjentene» på en ytterst nyansert og menneskelig måte. Jeg diskuterer hvordan hun skildrer seksualitet og begjær. På en måte kan novellesamlingen virke som et kaleidoskop (!) der tyskerjentenes skjebne ser helt annerledes ut straks fortellerens synsvinkel endres og dreies. Etter å ha undersøkt et stort materiale med avisinnlegg fra samtiden, konkluderer jeg med at hun er forut for sin tid i sitt barmhjertige og forståelsesfulle blikk på disse lite omtalte kvinnene. Helt siden begynnelsen av masterprosjektet har jeg blitt engasjert av Nedreaas og særlig hennes noveller. De er vakre og vonde på samme tid.

Jorid Valestrand (f. 1956) er lektor med hovudfag i nordisk og kan sjå attende på 33 svært gode år i den vidaregåande skulen. Eg har vore oppteken av Torborg Nedreaas og hennar forfatterskap sidan 1970-talet. Forfatterskapet hennar var ein viktig inspirasjon i kvinnekampen og spesielt i studiet på hovudfag i kvinnelitteratur. I tida då eg arbeidde ved Krisesenteret for kvinner, kom det fram at hennar forfatterskap betydde mykje for mange. Romanen *Av måneskinn gror det ingenting* (1947) blei ofte diskutert og brukt i kampen for sjølvbestemt abort, sjølv om ho framstiller abort som ein kapitulasjon overfor det sosiale elendet.

Det har vore ei stor glede å lesa hennar litteratur med elevar, og spesielt med elevar frå Bergen. I både *Trylleglasset* (1950) og i ulike noveller er handlinga lagt til Bergen, og elevar kan kjenne igjen miljøskildringar og den varmen som ho skildrar menneskelagnader med. Nedreaas treng å bli framheva, både i undervisning og i samfunnet generelt. Ho viser urett som framleis er aktuell, og ho har ein klar tendens i sitt forfatterskap. Både kjærleik, underkuing av menneske, krig og fred er gjennomgåande tema i hennar forfatterskap.

Visste du at ...

Torborg Nedreaas kanskje egentlig het Torbjørg? At hun het Aud til mellomnavn er kjent, og at det står feil årstall på gravsteinen ved Nesodden kirke likeså. Men – Torbjørg? I alle fall figurerer hun under begge navn i kildene. Det er lett å tenke seg at dette kan skyldes offentlig ansattes hastverk, og være slurvfeil. Men hun signerer faktisk selv som Torbjørg, blant annet i selveste vielsesattesten til sitt første ekteskap.

Les *En sommer med Nedreaas* av vår egen Grethe Fatima Syed.
Nå i andreopplag!

ENGASJERENDE INTRODUKSJON TIL TORBORG NEDREAAS

Viltert og sjarmerende om Torborg Nedreaas.
– Knut Hoem, NRK Bok

Like perfekt i parken i sola som inne i sofaen en av de regnværslagene norske somre oftest byr på.
– Gerd Elin Stava, Dagsavisen

En sommer med Nedreaas
Grethe Fatima Syed
Kun kr. 149,- på norli.no

SOLUM BOKVENNEN

Torborg Nedreaas-selskapets logo er laget av Katarzyna Roman, katarzynarmn@gmail.com

FÅ MER OM TORBORG NEDREAAS PÅ:

- torborgnedreaas.no
- til@torborgnedreaas.no
- facebook.com/torborgnedreaas